

Vaikuttajat kirjojeni taustalla

Raija Majamaa

Oivalsin suomen sanojen tehon ja rytmin kuuntelemalla *Iloisen eläinkirjan* (1946) satuja, kun olin vielä lukutaidoton. Kansanrunoudentutkija Martti Haavio oli omaan tapaansa kertonut maailman sadustosta poimimansa aiheet Kahdentoista viisaan mestarin lumoaviksi tarinoiksi, joissa eläimet seikkailivat ja oikeamieliseksi lopuksi paha sai palkkansa. Parasta olivat Matti Verkaksen kuvat, joiden tekstit olivat laatineet Haavion tyttäret Elina ja Marjatta. Heidän tulkintansa opastivat eteläkarjalaisen kirkonkylän kansakoululla asuvaa lapsijoukkoa muuntelemaan satuja näytelmiksi, joita esitimme vanhemmillemme. Martti Haaviosta tuli suomen kielen isäni.

Vanhon papereiden tuoksu ja tulkittavat käsialat sinetöivät minut arkistojen tutkijaksi jo ollessani toisella kymmenellä. Rauman seminaarista valmistunut isäni laati pitäjämme kansakoululaitoksen historiikin, jota varten hän palkkasi avustajakseen juuri ruotsia oppineen tyttärensä kopioimaan Valtionarkiston pöytäkirjoja ja muita dokumentteja. Mekaanisia kopiokoneitahan ei ollut käytettävissä, joten kesälomalla olevan koululaisen palkkaaminen oli kätevää ja nuoren itsekuria kasvattavaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) koki kohtalokseni fuksisyksynä, kun suomen kielen professorini Martti Rapola houkutteli opiskelijoitaan seuran jäseniksi. Ylioppilas kirjoitettiin 1.12.1965 seuran paksuun nimikirjaan. Olen jäsen numero 7080, siis vuodesta 1831 lukien. Olen ylpeä osuudestani suomen kielen edistämiseen tähtäävien sukupolvien ketjussa.

Tummiin pukeutunut akateeminen yleisö kokoontui kuukausittain keskustelemaan kielitieteellisistä ja muista polttavista tiedeyhteisön ongelmista. Myös akateemikko Martti Haavio eli runoilija P. Mustapää oli läsnä: tuoko hiljainen kuivakka mies oli kirjoittanut kansanrunouden maailmanselityksen ja lukukirjan *Sinisen unen, Porsas Urhean seikkailut, Jäähyväiset Arkadialle?* Työskentelin harjoittelijana SKS:n kirjastossa ja sijaisena sen käsikirjoitusarkistossa. Työntekijänä olin etuoikeutettu selaamaan aiheenmukaiseen kaavaan luetteloituja kirjoja ja löytämään kansallisten merkkihenkilöiden arkistoja, jotka avasivat silmäni ymmärtämään kulttuurimme verkostoja. Toimintansa alussa seura keräsi kaiken suomen kielellä julkaistun kirjallisuuden.

Maailmankuvani avartui lopullisesti, kun runoilija-akateemikko Aale Tynni pyysi SKS:lta avustajaa Martti Haavion arkiston järjestämiseksi, jotta voisi saattaa julkisuuteen puolisonsa muistelmien kesken jääneen toisen osan *Olen vielä kaukana* (1978). Viiden vuoden ajan vietin apurahojen turvin kolmisen tuntia päivittäin Aale Tynnin kirjailijakoulussa. Opin Haavioiden avulla tietokirjojen teon ”leikkaaliimaa-käytännön” aikaan, reunamerkitöiden ja kortistoviitteiden polut sekä objektiivisuuden välttämättömyyden tutkijan työssä. Jokainen oivalluksesta syntynyt Haavion teossuunnitelma sisälsi ensimmäiseksi kohdan: ”Saatava Aale vakuuttuneeksi asiasta.” Runoilijan luovuus on jotakin samaa syntyä kuin musikaalinen ja matemaattinen lahjakkuus: lapsikin tietää mistä säe rakentuu, vaikkei olisi koskaan nähnyt kir-

joitettua säikeistöä. Kuinka ainutlaatuinen voikaan olla kahden akateemikon, kahden runoilijan, yhteistyö.

Martti Haavion kirjeenvaihdon välityksellä avautui 1900-luvun kulttuuripoliittinen elämä henkilökohtaisten suhteiden verkostoksi, johon lomittuivat aiempien vuosisatojen merkkihenkilöiden saavutukset. Suurmiehistä tuli elävää historiaa.

Vuodesta 1978 olen työskennellyt tutkijana SKS:n palveluksessa. Kiertäviä teemanäyttelyitä toteutettaessa oli pyrittävä ilmaisemaan kirjailijan tai tiedemiehen elämästä ja tuotannosta olennaisin, alkuperäisiin asiakirjoihin, äänitallenteisiin ja painotuotteisiin pohjautuen. Arkistonhoitajan eettiset ohjeet ja ajantasainen lainsäädäntö täydensivät tulkintaa siten, ettei kohdehenkilöä tai hänen omaisiaan loukattu. Arkistomateriaalin esittely näyttelyvitriineissä tai seinäpaneelissa vaati monialaista tutkimusta, visuaalista silmää ja taloudellista suunnittelua. Näyttelyiden pohjalta syntyi teoksia, joissa lähteet saivat laajemmin tilaa.

Julkaisumuotojen kehittyessä tuli eurooppakeskeinen lainsäädäntö yhä olennaisemmaksi osaksi arkistomateriaalin saattamista tiedon tarvisijoiden käyttöön. Vuodesta 1986 lukien olen osallistunut aktiiviseen keskusteluun tekijänoikeuksista, yksityisyydensuojasta ja julkisuuslainsäädännöstä. Kansainvälinen komiteatyöskentely pyrkii edistämään tutkimusyhteistyötä sekä arkistoinnin ja tutkimuksen etujen yhteensovittamista. Tavallisen kansalaisen arkistot ovat Napoleonin ansiosta nousseet arvoonsa. Tie-

donsaanti on turvattava, vaikka arkistokäytännöt vaihtelevat eurooppalaistenkin auktorien kohdemaissa.

Yksityishenkilöiden kirjeenvaihto on ainutlaatuista materiaalia: vastaanottaja on säilyttänyt kirjeen, arkisto on sen luetteloinut ja tutkija löytää sen avulla uutta tietoa niistä olosuhteista, joissa auktorit ovat eläneet, kenties sensuurin kahlitsemina. *Kansallisbiografian* suuriruhtinaskunnan ajan toimituksen jäsenenä sain vaikutteita sekä eläviltä että kuolleilta henkilöiltä, joiden ansiosta oli tapahtunut käänne Suomen henkisessä ja aineellisessa kulttuurissa.

Kalevalan juhlavuonna 1985 käynnistyi *Elias Lönnrotin Valitut teokset* -hanke. Sen tuloksena oli SKS:n julkaisema viisiosainen teossarja, joka päättyi vuonna 1993. Tekeillä on Elias Lönnrotin kirjeenvaihdon tieteellinen editio, joka tuo 1800-luvun suurmiehet ja kansanihmiset silmin nähtäviksi myös digitaaliseen ympäristöön.

Päätän kirjoitukseni Elias Lönnrotin kasvattityttären muistiinpanoon, joka kertoo J. V. Snellmanin esitelleen Lönnrot-perheen valokuvaa kotinsa vierailijoille: ”No, olettekos nyt nähneet koko Keisarillisen perheen?”

Kirjoittaja on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran erikoistutkija ja tietokirjailija. Seuraavassa lehdessä elämänsä tieto kirjoista kertoo Yleisradion tiedetoimittaja ja tietokirjailija Marjo T. Nurminen.